

Životné jubileum prof. PhDr. Jána Gráca, DrSc.

Profesor Grác v jednej zo svojich prác napísal, že základom edukačnej psychológie sú dve základné dimenzie: výchova ako vzťahotvorný proces a vzdelávanie ako výkonotvorný proces (Psychológia mravnosti, s. 242). Celý svoj doterajší život viacmenej venoval otázkam výchovy ako vzťahotvorného procesu, pritom zvýraznil etiku ako nielen kognitívny proces, ale aj ako proces skutočného poľudštenia človeka. Ešte predtým sa venoval aj otázkam hodnotovej orientácie mládeže, spoločenskému styku, psychológii spokojnosti mládeže a persúziou. Za určité syntetické zavŕšenie jeho prác možno považovať monografiu: "Kapitoly edukačnej psychológie" (Trnava, 2009), v ktorej načrtáva po novom koncipovanú oblasť psychológie výchovy a vzdelávania. Je to výsledok jeho skoro 40 ročnej práce na Katedre psychológie FIF Univerzity Komenského (od roku 1966 do roku 1995) a na Katedre psychológie FF Trnavskej univerzity (od roku 1994 dosiaľ).

Jeho odborná cesta je pozoruhodná - najprv si uvedomil, že o vzdelávaní sa hodne píše, vzdelávanie a učenie sa skúma, ale výchova a výchovné procesy sa zanedbávajú. Akoby nadväzoval na myšlienku C. Rogersa, ktorý povedal vo svojej inauguračnej reči, že "sme vzdelaní, ale zlí". Podobne E. Fromm napísal, že "rozumom sme v XXI. storočí, ale naše srdce je v dobe kamennej". To asi boli motívy, prečo skoro celý život sa profesor Grác venuje otázkam výchovy. Všíma si nielen klasickú oblasť psychológie edukácie, akou je problémové správanie, ale pre čitateľa objavuje nové "polia", málo prezentované témy, akou je napríklad problém indiferentného správania. Indiferentné správanie je podľa neho podhubím pre nevhodné, problémové správanie. Už pred rokmi postrehol problém indiferentného správania, ktoré sa až neskôr objavilo v literatúre pod názvom "prizerajúce sa správanie" ("by standing effect"), ktoré sa stalo hitom v psychologickú literatúre. Akoby vychádzal z myšlienky: "Keď má zlo triumfovať, potrebuje len jedno: aby slušní ľudia mlčali". Neostal však len pri perfektnom popise tvorby a zákonitostiach vzťahotvorných procesov, ale už pred rokmi sa sústredil na to, aké metódy edukácie uplatniť, aby človek nebol zlý, aby človek nebol, prizerajúcim sa človekom a invalidom bytia. Monografia o persúzii a monografia o exemplifikácii je v najnovšej práci (kapitoly edukačnej psychológie) doplnená o "vzory a modely v exemplifikačných vzťahoch" a o stať "persuázia ako uisťujúci vzťah k osobným hodnotám". Vyzdvihol by som tiež skutočnosť, že už v knihe "Psychológia mravnosti" si všíma "kognitívnu autoreguláciu" (napr. s.242). Tým sa pripojil k novej vlne v psychológii a to skúmaniu autoregulačných mechanizmov", ktorej určitým vrcholom je "Handbook of Self-regulation" P. R. Pintricha, M. Zeidera a M. Boekaerts a u nás práce D. Kováča.

Práce profesora J. Gráca predstavujú v tomto poňatí ucelenú teóriu psychológie edukácie, ktorá je inak poňatá ako tradičná psychológia výchovy. Jeho záujem o túto veľkú a podstatnú tému pravdepodobne vyplýval aj z jeho životných skúseností.

Narodil sa 5. apríla 1930 v Kovarciach, gymnázium vyštudoval v Topoľčanoch, psychológiu na FIF v Bratislave. V totalitnom režime bol diskriminovaný, po maturite nebol prijatý na vysokú školu, pracoval v mliekárňach v Topoľčanoch, potom bol učiteľom, pracoval v Ústave pre ďalšie vzdelávanie učiteľov v Bratislave (1956-1961), odkiaľ bol prepustený a potom učil na stredných školách, až neskôr vo Výskumnom ústave pedagogickom a na Psychologickom ústave UK v Bratislave. Až od roku 1968 mohol pracovať na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, kde pôsobil až do odchodu do dôchodku (1995) a teraz pôsobí ako profesor v odbore psychológia na Katedre psychológie FF TU v Trnave. Bol a je členom mnohých vedeckých rád, inštitúcií, predsedom Bratislavskej oblastnej skupiny Slovenskej psychologickéj spoločnosti (1968-1971), je nositeľom mnohých ocenení a vyznamenaní. Napísal 20 knižných monografií, 196 odborných článkov, 119 štúdií.

Možno tvrdiť, že jeho práce sú originálne, neuspokojoval sa s replikami myšlienok o psychológii výchovy, ale vytvoril svoju inovatívnu teóriu, v ktorej rozpracoval skutočne podstatné otázky utvárania osobnosti. Vytvoril novú terminologickú taxonómiu, uvádza cvičenia a príklady z praxe, načrtol novú metodológiu skúmania psychických javov. Zo všetkých jeho textov cítiť vysokú odbornosť, hĺbavosť a zaujatie v mene etiky človeka, jeho spôsoboch interiorizácie hodnotového systému, ktorý by nebol len systémom na prežitie, ale systémom užitočnosti osobnosti (a jej výchovy) pre iných.

Pán profesor, prichodí poďakovať sa za myšlienky, podnety, ktoré sú vo Vašich knihách a pripájam k tomu pranie, aby Vás zdravie a elán neopúšťali, je vždy ešte veľa toho, čo treba povedať...

Miron Zelina